

POVL BAGGE

30. november 1902-7. december 1991

Historisk Tidsskrift, Bind 16. række, 1 (1992)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_16rk_0001-PDF/hto_16rk_0001_77987.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=77987>

pdf genereret den : 28/5-2008

Weibull havde anlagt og fritog dokumentet for at være en egentlig dom. Curt Weibulls forsvar for broderens resultat overser ganske hvad der entydigt havde ligget i Lauritz Weibulls argumentationsmåde, nemlig referencen til normerne i de kirkeretlige procesregler. Det var dem Skyum-Nielsen nu havde adgang til i en langt mere differentieret form end de havde foreligget for Lauritz Weibull. Ved for enhver pris at ville fastholde broderens resultat, kommer Curt Weibull faktisk til indirekte at forråde hans metode som netop var den Skyum-Nielsen var afhængig af og søgte at videreudvikle. Men de to kombattanter var begge unødigt skarpe i deres ordvalg, hvad der naturligvis bidrog til at sløre debattens realia.

Curt Weibull havde et stort europæisk format og fik et videnskabeligt livsforløb der i en vis forstand ligner Leopold von Rankes. Han overlevede de fleste af sine elever. Det er som autoritativ realhistoriker Curt Weibull har været den store inspirator for flere slægtled af nordiske historikere. De største begivenheders analysator, de store skikkelsers medvidende skildrer, autoriteten der ville være urokkelig. Han var en elsket lærer, nok stærkt selektiv med hensyn til hvilke yngre fagfællers undersøgelser han ville tilkende gyldighed. Han opgav faktisk nødig egne, og efter broderens død slet ikke noget af de resultater der stammede fra hans i sine dage banebrydende forskning. Det kunne ligne halstarrighed, men udtrykker formentlig først og fremmest den yngre forskers taknemmelighed over for den ældre broder der i sin tid havde udstukket hans første arbejdsopgaver.

Curt Weibull var en historiker der altid, om blot i polemik, gav sig helt i den dialog mellem fagfæller som videnskaben lever af.

Kai Hørby

POVL BAGGE

30. november 1902–7. december 1991

En uge efter sin 89 års fødselsdag døde Povl Bagge den 7. december 1991. For dansk historieforskning er tabet stort. Ikke mindst som sit fags teoretiker fik han gennem undervisning, samvær og skriftlig produktion en afgørende indflydelse på faglige opfattelse af historie som humanistisk videnskab.

I sit udgangspunkt som historiker var Bagge arkivmand. Det kendes i den omhu og indsigt, der karakteriserer hans udgiverarbejder, f.eks. den store aktpublikation *Europa, Danmark og Nordslesvig*, som han udgav sammen med Aage Friis (1939-59). Arkivalsk indsigt kendetegner også det højt værdsatte firebindsværk *Danske politiske Breve fra 1830'erne og 1840erne*, udg. af Det Kongelig Danske Selskab for Fædrelandets Historie 1945-58 ved Bagge og Povl Engelstoft (4. bind under medvirken af Johs. Lomholt-Thomsen). For studiet af den sene enevælde er det en guldgrube. – Bagge var ansat i det danske arkivvæsen fra 1937 til 1950, de sidste fire år som landsarkivar i Odense. Det kan næppe undre, at han selv har efterladt sig et stort og interessant arkiv, der nu befinder sig i Rigsarkivet, omfattende 58 pakker, registreret af arkivar Hans Kargaard Thomsen.

Povl Bagges vigtigste forskningsområde var det 19. århundredes danske historie. Han koketterede gerne med, at uden for disse rammer var han den ukyndige. Et blik på hans talrige biografier i DBL i 2. udgaven bevidner dog fortroligheden med dansk 1500tal, og hans belæsthed var omfattende i nordisk, europæisk, ikke mindst engelsk historieskrivning. Men det var i udforskningen af dansk historie i 1700- og 1800tallet, han gjorde sine vigtigste iagttagelser, formede sine teorier og hentede sine eksempler.

Disputatsen, *Studier over D. G. Monrads Statstanker*, fra 1936 behandlet et centralt emne i forbindelse med de konstitutionelle forandringer, nemlig Monrads politiske tankeverden. Den underspillende stil skal slet ikke tolkes som falsk beskedenhed – Bagge var ikke i tvivl om sin tanks skarphed – men nok som udtryk for hans syn på videnskabeligt arbejde. Han slutter med ordene: »Hvis den foregående undersøgelse på et enkelt område har bidraget til at skabe et fastere og rigtigere udgangspunkt for bedømmelsen af hans (Monrads) gerning, er dens vigtigste formål nået«.

Disse linier siger noget centralt om Bagges syn på historisk forskning: den skulle skabe et fastere og rigtigere udgangspunkt for bedømmelsen af vor fortid. Det intellektuelle – og kunstneriske – forløb i dette arbejde var genstand for Bagges vedholdende og kritiske opmærksomhed, udtrykt f.eks. i den lille fine studie i *Nordisk Tidskrift* 1942, »Historien som videnskab«. Hans tænkning over fagets muligheder og begrænsninger fik en afklarende betydning for mange af hans fagfæller. Lærerig var hans udviklede evne til at bevæge sig sikkert mellem konkret nærhed og analytisk distance i studiet af såvel historiske personer og politiske begivenheder som sociale bevægelser og åndshistoriske strømninger.

Det var en evne, der også fandt udtryk i de indtrængende og

analyserende nekrologer, han skrev, ikke mindst i tilknytning til Videnskaberne Selskab.

I afhandlingen »Om historieforskningens videnskabelige karakter« i Historisk Tidsskrift 1940, hvor Bagge underkendte Erslevs principielle sondring mellem historieforskning og historieskrivning, udpegede han som karakteristisk for alt empirisk videnskabeligt arbejde, incl. det historiske, »at forskeren af de enkelte iagttagne kendsgerninger med fantasiens hjælp skaber en helhed, den sammenhæng, som aldrig kan iagttages umiddelbart«. Det særegne for historikeren var ifølge Bagge interessen for det einmalige, det individuelle. »For historiens vedkommende er det individuelle givet i stoffet selv, i den objektive virkelighed. Kunstnerens mål er at udtrykke sin subjektive individualitet – historikeren søger den objektive individualitet«. I den langt senere afhandling »Historien og de andre samfundsvidenskaber« (H. T. 1969) har Bagge fastholdt og videreudviklet det historiske syn på historieforskningens egenart – denne gang i en situation, hvor historiefaget var klemmt af discipliner som sociologi, statskundskab og political science.

Med denne baggrund i arkivvæsen, i faglig forskning, der var berømmet for skarpsindighed, samt i en erkendelsesteoretisk indsigt, der var ualmindelig blandt danske historikere, tiltrådte han i 1951 professoratet i nyere historie ved Københavns Universitet. Han blev mødt med store forventninger. Ikke få vil formodentlig kunne huske hans tiltrædelsesforelæsning, først en karakteristik af forgængeren Albert Olsen (som det dengang var skik), dernæst en fremlæggelse af originale studier over akademikerne i dansk politik i 19. århundrede – senere i udvidet skikkelse trykt i Historisk Tidsskrift 1970.

Det blev godt og vel tyve år i den lærestol. Frugtbare år for dansk historieforskning, også takket være Bagges kolleger, bl.a. Aksel E. Christensen, Astrid Friis, Sven Henningsen og Svend Ellehøj. De studerende på Bagges forprøvehold blev optaget af 19. århundredes danske historie, og mange valgte siden deres speciale her, ikke sjældent i et idé- eller socialhistorisk emne. I de dage var professoren en autoritet, og selvom Bagge frabad sig underdanig tiltale, var der en betragtelig afstand. Hans distante, snart ironiske, undertiden koket-kejtede form bevirkede, at en hel del studerende først efter specialet kom ham på nærmere hold.

Når først kontakten var sluttet, oplevede de studerende, at Bagge fulgte dem ikke blot med faglig, men også med personlig interesse og hjælpsomhed. En semesterafslutning i hjemmet på Kastanievej i Holte var en begivenhed af de betydningsfulde. Gudrun Bagge sørgede for, at al stivhed og kunstig højtidelighed var som blæst bort. Undertiden var til

holdets berigelse inviteret koryfæer, hvis værker var læst i semesterets løb, – f.eks. Erik Møller, Knud Fabricius eller Povl Engelstoft.

Undervisningen inddrog ofte emner, som havde tilknytning til Bagges egne aktuelle studier, bl.a. »Bidrag til den sociale menneskevurderings historie i Danmark under enevælden« (HT 1950-52). Han arbejdede i 1950erne på sit store afsnit til Madvig-mindeskiftet om Madvigs levned og politiske virksomhed – og dermed stod både det slesvigske spørgsmål og den nationalliberale stats- og samfundsopfattelse centralt i undervisningen. Jeg husker hovedværkslæsning af Erik Møllers Skandinavisk Stræben og svensk Politik og kollokvier over historieteori, sidstnævnte med udgangspunkt i sociologen Svend Ranulfs bog Socialvidenskabelig Metodelære fra 1946 – der repræsenterede en positivisme, som Bagge distancerede sig fra.

De fleste studerende læste utvivlsomt Bagges essay om »Historiesyn og Historieforskning«, der sammen med bidrag af Paul Diderichsen og H. V. Brøndsted blev til bogen *Videnskab og Livssyn* (1952) – som svar på Martin A. Hansens Leviathan. Færre opdagede nok den spændende artikel på en halv snes sider om »Skæbne og tilfældighed i historien« fra 1964. Den stod nemlig i højskoletidsskriftet Dansk Udsyn – og det kendte danske akademikere stort set ikke dengang. Det var i de år, Bagge også jævnligt optrådte som opponenter ved doktordisputater og lagde et stort arbejde deri. Nogle dr.phil.er vil utvivlsomt have erindringer, der er forbundet med blandede følelser. Jeg har forsøgt at fastholde indtrykket af Bagge som opponenter i forordet til hans Festskrift fra 1972. I samme skrift findes en bibliografi over Bagges forfatterskab, udarbejdet af Niels Finn Christiansen.

Redaktion eller medredaktion af større værker, f.eks. *Højesteret 1661-1961*, var en betydningsfuld del af Bagges virksomhed. Her udfoldede han sit saglige iudicium; ofte var hans navn også en tilstrækkelig garanti, når der skulle søges tilskud. Han var i 23 år medredaktør af Historisk Tidsskrift, fra 1943 til 1966, først sammen med Axel Linvald og Astrid Friis, senere med Astrid Friis og Svend Ellehøj. Bagge var ikke den udfarende og opsøgende redaktør. Men han var den grundige og vidende manuskriptlæser; derom vidner marginalnoterne i tilsendte artikler m.v. i hans arkiv. Den brede indsigt i faget og et betydeligt kendskab til personer og interesser i den danske historikerverden, også i den yngre generation, var kvaliteter i hans redaktionelle virksomhed.

Bagge blev i 1950 medlem af Det kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie – og var Selskabets forstander fra 1965 til 1975. Han fremlagde her til drøftelse emner og synspunkter, der siden kom på tryk, bl.a. om opfattelsen af den danske enevælde, om ophævelsen af par.

5 og om nationalisme, antinationalisme og nationalfølelse i Danmark. Han var formand for det initiativ- og resultatrige Udgiverselskab for Danmarks nyeste Historie fra oprettelsen i 1959, her afgørende bistået af næstformanden, Roar Skovmand. I sine senere år lagde Bagge et stort arbejde i Videnskabernes Selskab, som formand for den humanistiske klasse.

Han havde adskillige internationale kontakter. Vigtigst for ham var nok de nordiske – f.eks. i forbindelse med lærebogsgranskningen inden for Foreningen Nordens historiske fagnævn og med planlægningen i Nordisk ekspertkomité vedrørende universitetskurser for historiestuderende. I disse sammenhænge havde jeg tæt forbindelse med ham, bl.a. på møder i de nordiske hovedstæder. Det var rejser, vi begge havde fornøjelse af – ordet venskab falder naturligt i pennen.

Bagge havde temperament. Han kunne blive vred eller – som han selv sagde – blive gal i hovedet. Poul Meyer og Carl Madsen kunne bevidne det. Studenteroprøret i 1968 vandt ikke hans sympati. Det var løst og uklart i tankegangen, hævdede han, og det udfoldede sig på det øvrige samfunds og demokratiets bekostning.

Jeg kender ingen, der kunne fnyse så diskret og virkningsfuldt. Et ironisk vrinsk efterfulgt af en kort latter var signal nok for dem, der kendte ham. Ironien var hans felt. På Bispeterovet diskuterede man engang kravet om latinprøven for matematiske studenter. En student mente, at så måtte man også fordre matematisk prøve af de sproglige. »De er måske tilhænger af terrorbalancen?«, kom det prøvende fra Bagge i baggrunden.

Ironien var værn om integritet og overblik. Den var stilen, ikke indholdet. Og den var ikke altid stilen. På en af De Historiestuderendes ekskursioner skulle Bagge tale om konseilspræsident Estrup – på Undløse kirkegård. Stiltørdigt insisterede han på, at det skulle foregå i våbenhuset og ikke ved graven. Et spørgsmål om takt, men også om frihed i vurderingen.

I svaret til Martin A.Hansen skrev Bagge: »Netop ved at vise, hvor kompliceret fortidens samfundsliv var, ved at gøre det klart, hvor mange nuancer der, også i de handlende personer, fandtes mellem sort og hvidt, kan historieforskningen øve sin vigtigste, indirekte opdragende indflydelse i samfundet, som en svag, men stadigt virkende modgift mod ensidighed og snæversyn«. Bagge var akademikeren, den intellektuelle, der værdsatte tankens klarhed og ræsonnementets nuancer. Trods svingerskab til forstander Hans Lund (Rødding), som han satte højt, blev Bagge aldrig en folkelig historiker i almindelig forstand. Han var

analytiker, ikke fortæller. Det var i en akademisk sammenhæng, han blev fornyeren – i kritiske overvejelser over historieforskningens mål og midler, i empiriske undersøgelser af social- og åndshistorie, især den politiske idéhistorie, i perspektivrige fortolkninger, der forbandt enkeltfænomener og langtidsfaktorer.

Men derved fik hans historiske arbejde også den folkelige virkning, der lå ham på sinde, den indirekte opdragende indflydelse. Han bidrog på væsentlige områder til, at udgangspunktet for historisk bedømmelse blev fastere og rigtigere.

Vagn Skovgaard-Petersen

POVL ELLER

8. november 1925–12. januar 1989

Den 12. januar 1989 døde Frederiksborgmuseets direktør dr.phil. Povl Eller, kun 63 år gammel.

Povl Eller var præstesøn fra Varde. Der eksisterer et fotografi af ham som treårig siddende under faderens bredskyggede grundtvigianerhat. Billedet er symbolsk. En konservativ, national grundtvigianisme satte rammerne for Povl Ellers tilværelse og hans virke som historiker og museumsmand.

Eller blev cand.mag. i historie og fransk i 1953. En overgang overvejede han at blive højskolelærer, men på Povl Bagges anbefaling blev han i 1954 ansat ved Frederiksborgmuseet, Danmarks nationale portrætgalleri. Povl Ellers grundtvigske livssyn harmonerede fortrinligt med det idégrundlag, brygger J.C. Jacobsen havde gjort til Frederiksborgs: Slottet skulle være stedet, hvor man oplevede Danmarkshistorien. Et besøg på Frederiksborg skulle styrke fædrelandsfølelsen og samhørigheden med fortiden.

Det professorstyrede Frederiksborgmuseum er tillige en institution med høje videnskabelige ambitioner. Dem indfrieede Povl Eller til fulde. Tyngdepunktet i forfatterskabet er en række bøger om danske portrætter. I 1958 kom *Adam Oehlenschläger portrætter*, i 1962 *N. F. S. Grundtvig portrætter* og i 1970 *Portrætsamlingen på Gammelkjøgegaard*. Metodisk er Ellers ikonografier forbilledlige med præcise billedbeskrivelser og en omhyggelig redegørelse for ophavssituation og proveniens. De kildekritiske og meto-